

MARTIN ŠRAJER / 19. 4. 2023

Studentské filmy Tomáše Vorla

Novinkou letošního FAMUFESTu je archivní blok, který by v každém roce měl představit studentskou tvorbu jednoho z absolventů FAMU. Jako první byl vybrán režisér Tomáš Vorel. Diváci budou moct z jeho krátkometrážní tvorby zhlédnout tituly *Dáreček, Ing.*, *Chemikál* a *Je dobrá, slad'oučká*.

Tomáš Vorel točil 16mm filmy od dětství. Svě vášně se nevzdal ani během studia stavební fakulty ČVUT, kdy vedl filmový kroužek SYSIFOS spadající pod Socialistický svaz mládeže. V tomto období s kamarády realizoval oceňované amatérské filmy *Zákon samurajů* (1978), *Rychlé šípy zakládají klub* (1979), *To můj Láďa* a *Kašpárek* (oba 1981). Neuctivý humor a nadsázka jsou v nich zakotveny v tehdejší společenské realitě, což bude platit i pro Vorlovy studentské komedie.

Velkou inspirací Vorlovi od začátku byla poetika uměleckých skupin souhrnně nazývaných Pražská pětka, s nimiž spolupracoval. V jeho filmech se vliv divadla a pantomimy projevuje například stylizovanou gestikou a mimikou nebo obsazováním kolegů z divadla Sklep. S jeho zakládajícími členy Davidem Vávrou a Milanem Šteindlerem se seznámil na gymnáziu.

Na FAMU byl Tomáš Vorel přijat na druhý pokus. Režii studoval v ročníku Václava Vorlíčka, který podle něj měl jako jediný z profesorů alespoň trochu smysl pro humor. První profesionální filmové zkušenosti získal v Československé televizi jako asistent produkce a následně ve Filmovém studiu Barrandov coby asistent režie. Společně se Zdeňkem Troškou se zúčastnil produkce amerického muzikálu *Jentl* (1983).

Na FAMU natočil Vorel celkem sedm krátkometrážních filmů a studiových cvičení. Jako první přestříhal svůj dřívější amatérský film *To můj Láďa*. Na školní přehlídce za něj v roce 1983 získal první cenu – Maxima – a hned tak získal pověst jednoho z velkých talentů nastupující filmařské generace.

Při studiu si Vorel cíleně vybíral nezávažná témata, která se prvoplánově nevyjadřují k politice. Jeho televizní mikroscénu *Je dobrá, sladoučká* (1983) lze přesto vnímat jako kritiku režimu, byť stejně lehkou jako v dobových komunálních satirách. Turista (Jan Schmid) se synem se schovali před bouřkou do vylidněného hostince s otráveným hospodským (Milan Šteindler). Otec se ale arogancí výčepního nenechá odradit a poníženež jej žadoní o jídlo a pití. Chlapec takovou podlézavost nechápe. Ještě se tváří v tvář nefunkčnímu socialistickému systému, který hostinský zpřítomňuje, nenaučil mlčet, poslouchat a přijímat to, co dostane.

Dvojice si nakonec vyprosí alespoň limonádu a tatrunku, která „je dobrá, sladoučká“, ale když syn poruší společenskou dohodu, přinese z kuchyně kus masa a usvědčí tím Šteindlerovu postavu ze lži, je spolu s otcem z podniku hrubě vykázán. Na svou upřímnost v závěru doplácí nejtvrději. K podobnému střetnutí, ale s anarchističtější vyústěním, dochází v povídce *Směr Karlštejn* z Vorlova celovečerního debutu *Pražská 5* (1988).

V ateliérovém cvičení *Dáreček* (1984) slaví novomanželé Evička (Vida Skalská) a Vašek (Milan Šteindler) Štědrý večer. Zdobí stromek, předávají si dárky, zamilovaně po sobě pokukují. Pak ovšem adventní pohodu narušuje nezvaný host (podobně jako v *Nezvaném hostovi*, trezorovém studentském filmu Vlastimila Venclíka). Eviččin horkokrevný bratr Marcello (Zdeněk David) přinesl dárky, dobrou náladu a kafe plný italského popu. Divoce tančí po pokoji, teatrálně gestikuluje, vykřikuje věty v italštině, které Vorel prý našel v jídelním lístku jedné pizzerie, a jen málo hledí na etiketu.

Vychází najevo, že Marcello nepřišel do Prahy oslavit Vánoce, ale spáchat teroristický útok. Vašek ho chce udat na národním výboru, ale se zlou se potáže. Teroristická absurdita s pevně vedenými herci a atmosférickým kontrastním svícením Vorlovi získala další cenu Maxim. Kritici chválili autorův smysl pro černý humor a schopnost zakomponovat i do podobně nadsazené komedie pobouření nad přízřevnou společností.

Ve třetím ročníku dostali studenti režie za úkol adaptovat divadelní hru nebo knihu a natočit podle ní televizní inscenaci na tři kamery. Vorel si vybral hru Tomáše Hanáka *Chemikál*. Společně ji zdramatizovali podle principů klasického řeckého dramatu. Milan

Šteindler hraje šíleného chemika Tollera. Ostatní členové Sklepa pak ztvárňují různé prvky z periodické tabulky. Narcistní helium, fanatický tantal nebo militantní chlor se Toller snaží sloučit s líbeznou rtutí, vyrobit tak zlato a získat Nobelovu cenu.

Excentrický hudebně-taneční film se vyznačuje primitivní scénografií a choreografií, ale neobyčejně promyšlenými, mluvenými i zpívanými replikami, které jsou založené na chemických procesech a názvosloví. Ve své grotesknosti stylizačně čistá inscenace končí na Václavském náměstí, kde stojí Tollerova socha, kterou podle Milana Šteindlera odlil Jaroslav Róna, další ze „Sklepáků“. Turisti se podle Vorlových vzpomínek domnívali, že vynálezce Tollerancia byl reálnou historickou osobností. Film, který nejspíš oživí vaše vzpomínky na hodiny středoškolské chemie, je každoročně pouštěn na seznamovacím večírku VŠCHT Praha.

Velkou pozornost vzbudil Vorlův absolventský film *Ing.* (1985), předobraz kultovního rytmikálu *Kouř* (1990). Kvůli barevnému exteriérovému cvičení režisér zaangažoval tvůrce, herce a tanečníky z divadel Sklep, Vpřed, Mimoza, Křeč a Kolotoč, tedy celou Pražskou pětku. Spoluautorem scénáře byl vedoucí recitační skupiny Vpřed Lumír Tuček. Trhlá choreografie odpovídá stylu baletní jednotky Křeč, skandovaná recitace je typická pro Vpřed.

Písňové scény sice obsahovaly již předchozí Vorlovy filmy, ale teprve v případě parodie falešně optimistických příběhů s výrobní tematikou lze mluvit o ryzím muzikálu. Tomáš Hanák hraje nadšeného inženýra, který chce prosadit myšlenku na výrobu trafostanic. Naráží ale na byrokratický aparát. Na jednu nezbytnou zahraniční součástku nejsou devizové prostředky. Nedaří se mu ani v osobním životě. Jeho milá ho opouští, přebral mu ji muž odkudsi z Blízkého východu.

Scénu, ve které si cizinec za dolary kupuje inženýrovu partnerku, ale Vorel na doporučení Jiřího Sequense raději vystříhl, aby předešel problémům s cenzurou. Komplikace byly také s rozpočtem. Filmaři vytočili víc materiálu, než bylo schváleno. Zbytek musel Vorel doplatit ze svého. Vznikl díky tomu nicméně koncepčně dotažený film s parametry profesionální studiové produkce. Vorel v něm podobně jako později v *Kouři* s pomocí velké hyperboly a precizně inscenovaných hudebních čísel vystihl ubíjející koloběh pracovního života, při němž člověka drží na nohou akorát skandování vyprázdňených hesel.

Také Hanákův inženýr se v závěru, kdy všechny jeho plány selhaly, musí namotivovat opakováním mantry „Má to cenu“, která by zřejmě našla uplatnění i na leckterém současném pracovišti.

Použitá literatura:

Jan Bergl, Kouř: po stopách prvního rytmikálu. *Filmový přehled* [online]. Dostupné z: <<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/kour-po-stopach-prvniho-rytmikalu>>.

Miloš Kameník, Portrét Tomáše Vorla – 1. část. *25fps* [online]. Dostupné z: <<http://25fps.cz/2009/portret-tomase-vorla-%E2%80%93-1-část/>>.

Pavel Melounek, *Horečky všedního dne*. Praha: Čs. filmový ústav 1987.

Renata Ševčíková, Pražská pětka. *Film a doba* 34, 1989, č. 9, s. 524.

Tomáš Vorel, *Rejža Vorel*. Praha: Pražská scéna 2017.